

RAJNAI RICHÁRD

BÁNK BÁN 2020 – VITA A NEMZETI KULTÚRÁRÓL ÉS AZ ALKOTÓI SZABADSÁGRÓL

Bevezető

■ Az angol médiakutató, Roger Silverstone – Hannah Arendt nyomán – a médiát egy asztalhoz hasonlította, mely egyszerre köti össze és választja el egymástól az asztalt körbeülőket. A médiatér, vagy ahogy Silverstone nevezte, a médiapolisz „az a hely, ahol megtalálhatjuk a megértés és a véleményformálás jó- és rosszindulatú forrásait egyaránt. A megjelenés mediatisztált terében felbukkan a világ világi jellege, a máság és az azonosság befogadásának és megteremtésének környezete [...] az ütköző és versengő diskurzusok tere ez, történetek és képek, különböző előadásmódok tere, amelynek felépítése és befogadása különböző logikát igényel, és különböző felelőségeket is von maga után.”¹ Ebben az értelmezésben a médiapolisz elsősorban morális tér, melyben különösen fontos a médiahasználók egyéni és kollektív felelőssége, vagyis az, hogy mit tesznek, mit osztanak meg, mit kommentelnek, vagy hogyan reagálnak mások hozzászólásaira. A közösségi média használata különösen tapinthatóvá teszi a médiahasználók felelősségét, hiszen a különféle társadalmi diskurzusokba való aktív bekapcsolódásukkal hatással vannak a médiaszövegek tartalmára. Nem véletlenül tartotta Silverstone a média terét politikai természetűnek, hiszen a használata szorosan összefügg a hatalom ökonómiájával.²

Mindebből következik, hogy a média nemcsak elválaszt és összeköt, hanem biztosítja a médiahasználók (médiapolgárok) számára a nyilvánosságban való részvételt, megteremti a lehetőséget az egyéni és kollektív identitástermelés számára, és az üzenetek révén maga is részese az identitások előállításának. John Hartley szerint a médiapolgárságban lehetőség van a kollektív identitás és az azon belüli különbözőségek közti választásra, azaz a *nemzeti szemiózis* mellett mindig ott van a *szemiotikus ön-determinizáció* lehetősége is.³

A Pécs Nemzet Színház 2020-as *Bánk bán* előadásának apropóján kirobbant vitában az identitásteremtés különféle módozatai éppúgy láthatóvá váltak, ahogy a közösségi média politikai természete is. Bene és Somodi a közösségi média közpolitikában játszott növekvő szerepével kapcsolatban arról írt, hogy „[a] közösségi média virális logikájának köszönhetően az üzenetek láthatósága az állampolgári kommunikáción keresztül jelentősen növelhető, így egy kicsi, de a közösségi médiában aktív támogatói kör is alkalmas lehet a szélesebb nyilvánosság elérésére”.⁴ A pécsi előadás esetben azonban a politikai aktivizmus nem nyíltan, hanem egy kultúrpolitikai kérdés mögé félig elrejtve jelent meg. A vitában megszólaló egyik oldal képviselői a hatalmon lévők, azaz a politikai erőfőlénnel és a hazai médiapiacra meghatározó befolyással rendelkezők⁵ véleményét igyekeztek felerősíteni. A másik oldal mögött ilyen szilárd ideológiai támasz nem állt, a hozzászólások ennek ellenére világos képet mutatnak e csoport világméretéről is. Mindkét oldal jellemzőjének tekinthető, hogy a hozzászólók a diskurzus során nemcsak

az egyéni és csoportos identitás meghatározására törekedtek, hanem megkísérelték az ön-determinációt a közösség egészére kiterjeszteni. A vita tétje nem kevesebb volt, mint annak eldöntése, hogy mit jelent a nemzeti kultúra, és hol kezdődik – vagy fejeződik be – az alkotói szabadság

Pécsi *Bánk bán* előadás a kultúrharc árnyékában

■ A Pécsi Nemzeti Színház számára a 2020–2021-es színházi évad több ok miatt lett emlékezetes. A pandémia árnyékában szeptemberben még kinyitott a színház, de ez a viszonylagos szabadság csak két hónapig tartott. A koronavírus-világjárvány második hulláma elleni védekezésről hozott rendelkezések egyik fontos következménye volt, hogy a színházak az évad hátralévő részében nem fogadhattak közönséget,⁶ előadásokat csak online formában tarthattak. Így fordult elő, hogy ebben az évadban a Pécsi Nemzeti Színház első és egyetlen nagyszínpadon bemutatott prózai előadása az a *Bánk bán* volt,⁷ mely heves reakciókat váltott ki a különféle médiafelületeken.

A javarészt online térbe kényszerült vita egy tágabb, több rétegből álló diskurzusba ágyazódott, melynek legtágabb keretét az a kultúrharcnak nevezett, ám inkább politikai-gazdasági eszközökkel végrehajtott ideológia térfoglalásnak tekinthető folyamat jelentette, melynek gyökerei mélyre nyúlnak, s jelenkori jelenségei is igen szerteágazóak.⁸ A színházművészet esetében az egyes intézmények feletti uralom Magyarországon a színházigazgatók kinevezésében manifesztálódik.⁹ Ezen a téren a polgári-nemzeti oldal térnyerése 2010 óta folyamatos, ám az események 2019 végétől pörögtek fel a Katona József Színházban elkövetett visszaélések kapcsán,¹⁰ majd 2020 nyarán a Színház és Filmművészeti Egyetem fenntartóváltása körül robbant ki konfliktus, mely a kortárs kultúrharc azon kevés eseményeinek egyike lett, ahol a térfoglalás nem csak szimbolikusan, hanem valóban megtörtént, elsősorban azért, mert az egyetem hallgatói aktívan bekapcsolódtak a küzdelembe.¹¹

A vita lokális kerete nem független ezektől a folyamatoktól. 2019-ben Pécsen ellenzéki többségű lett a közgyűlés, és ellenzéki lett a polgármester is. Utóbbi nem titkolta, hogy elégedetlen a jobboldal által kinevezett színházigazgatóval és a teátrum művészi színvonalával. A felek közti vita látszólag a költségvetés kapcsán robbant ki,¹² valójában a kérdés inkább az volt, hogy a tisztán ellenzéki városvezetés vissza tud-e foglalni egy olyan fontos kulturális intézményt, mint a Pécsi Nemzeti Színház. A kérdés azért vált különösen aktuálissá, mert Rázga Miklós színházigazgató megbízatása az évad közepén lejárt, de ő már augusztus elején közölte, hogy nem kíván ismételtlen pályázni.

Mindezek tükrében meglepően progresszívnek vagy túlságosan kockázatosnak tűnt, hogy az évad első bemutatójának megalkotására Rázga Miklós az SZFE két végzős hallgatóját kérte fel: Vilmos Noémi rendezőt és Törley-Havas Sára dramaturgot. Vilmos Noémi pécsi kötődésű – szülei az egyetem megbecsült professzorai (édesapja klasszika-filológus volt, édesanyja modern irodalmat tanít) –, ugyanakkor az első perctől nyilvánvalóvá tette, hogy a kultúrharc legújabb csataterének melyik téréjén áll.¹³

A darab bemutatója 2020. szeptember 27-én volt. II. Endre királyt maga Rázga Miklós direktor alakította. A közvéleményt egészen szeptember 30-ig nem hozta lázba az átdolgozás, amikor a színház vezetése egy magyarázkodásnak tűnő közleményben hívta fel a nézők figyelmét az eredetitől eltérő nyelvezetre, a trágár szavakra, a történetbe beszúrt új jelenetekre, illetve arra, hogy a rendező és a dramaturg az SZFE végzős hallgatója.¹⁴ A közlemény megjelenését követően igen gyorsan reagált a Pesti Srácok nevű oldal bloggere, Varga-Bíró Tamás. Az általa írt véleménycikkben – *Perverz Bán Pécsen* – egymással ok-okozati láncot nem alkotó jelenségeket kapcsolt össze.¹⁵

A publicisztika első felében a szerző a Pécsi Nemzeti Színház közleményét idézte, majd párba állította az augusztus 20-án általa is látott Vidnyánszky Attila-féle rendezést a szeptember 27-én bemutatott pécsi rendezéssel, és felhívta a figyelmet egy korábbi, Alföldi Róbert által rendezett változat vállalhatatlanságára. Az írásból kiderül, hogy a pécsi előadást nem látta, mások személyes beszámoló-jára sem hivatkozott, mindössze a pécsi színház közleménye alapján próbált „*tip-pelni*” arra, hogy mi is történhetett, illetve hangozhatott el a pécsi színpadon. Így a szövegben az eredeti mű sorai alatt vastagon szedve olyan káromkodással dúsított, helyenként roma szlengbe csomagolt sorok vannak, melyeket Varga-Bíró írt:

„A néhol trágár, köznapi nyelvezetre is van néhány tippem:”

EREDETI:

Ó csorda számra tartja gyűlevész
szolgáit, éppenséggel mintha minden
hajszála egy őrzőt kívánna; sok
meránit, ollykor azt hinné az ember,
hogy tán akasztani viszik, úgy körül
van véve a léhűtőktől; s mi egy
rossz csósz alig tudunk heten fogadni.
(Tiborc, Harmadik szakasz)

PÉCSI:

Drága tezsvérem, hát ki van
dikházva mindég, oszt
mútkor is, mikor kértem tőle
egy cigit buszjegyre a telefonján,
aszondta rám, hogy húzzak a halál
retkes faszára!

Emellett a szerző beillesztette a 444.hu felvételét Vilmos Noémi augusztus 31-én, az egyetemfoglalás előtt mondott beszédéről, valamint írt még a Sárosdi–Schilling házaspár „*deszkarongálásáról*”. Sorait pedig jól dekodolható antiszemita és homofób sorokkal zárta: „Es akkor repesve várom a lógó pöcsű, habzó szájjal jehovázó, trágár Mózeset, a *Hegedűs a háztetőn* figuráit, akiknek ruháján sárga csillag van, máskülönben kefebajszot viselnek, a Lázár Ervin mesék meztelen előadásait, valamint a 40% Shakespeare-tartalmú *Rómeó és Juliót*.”

A Pécsi Nemzeti Színház tájékoztatása alatt a következő néhány napban hozzászólás-villámháború zajlott. Rövid időn belül 635-en osztották meg a bejegyzést, 1100 felett volt a reakciók száma, és a Facebook 1700-nál több hozzászólást mutat, de ezek közül nyilvánosan csak 1354 olvasható.

A hozzászólások feldolgozásának célja és módszere

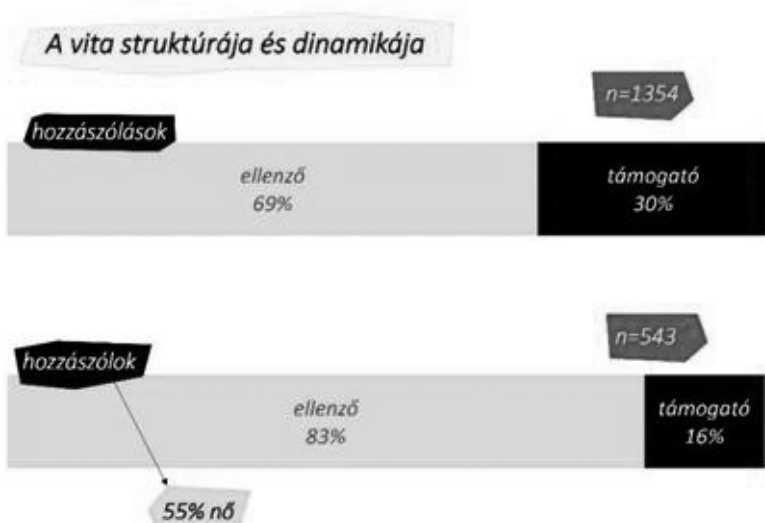
■ A Pécsi Nemzeti Színház közleménye nyomán létrejött hozzászólás-folyam egy rendkívül gazdag forrásanyag, mely egyfajta lenyomata napjaink közéleti diskurzusának. A vitában két tábor áll egymással szemben: akik bírálják a PNSZ-közleményt, és kiállnak a bemutató mellett, illetve azok, aki számára a pécsi átirat elfogadhatatlan volt. Mindkét tábor közös jellemzője, hogy csak a hozzászólók közül szinte senki sem látta az előadást, attól függetlenül, alapvetően politikai meggyőződésük alapján foglaltak állást.

A vita szövege rendkívül sűrű, sokféleképp szétszalazható, tanulmányomban két szempontot fogok kiemelni. Először a vita struktúrájának és dinamikájának megértésére teszek kísérletet, majd a diskurzus két oldalán használt érveket fogom bemutatni.

Első lépésben kimásoltam a Facebook-oldalról az összes nyilvánosan látható hozzászólást. Ezt követően a szöveget elemeire bontottam aszerint, hogy ki volt a szerzője, kinek a bejegyzésére válaszolt, és mi volt a hozzászólás tartalma. A következő lépésben tartalomelemzéssel megvizsgáltam a kommenteket, és a vitában elfoglalt pozíciók szerint, illetve tartalmi sajátosságok alapján csoportosítottam azokat. Így a szövegfolyamból kvalitatív adatokat is elő tudtam állítani, vagyis megszámlálhatóvá tettem a diskurzus darabjait azért, hogy megismerhetővé váljon a vita szerkezete és lefolyása.

A vita struktúrája és dinamikája

■ A közlemény alatti hozzászólások közül 2020. október 10-én 1354-et töltöttem le. Összesen 543-an szóltak hozzá a témához, többségükben nők (55%). A hozzászólók 16 százaléka a darab mellett, 83 százaléka ellene foglalt állást, 1 százaléknyi hozzászóló ironikus hangon minősítette a vitát. A támogatók aktívabbnak bizonyultak, hiszen az összes hozzászólás 30 százaléka köthető az előadást támogató, 69 százaléka pedig a bíráló oldalhoz (1. ábra). Az összes hozzászóló közel nyolcvan százaléka mindössze egyszer vagy kétszer írt. Az előadással elégedetlenek esetében ez az

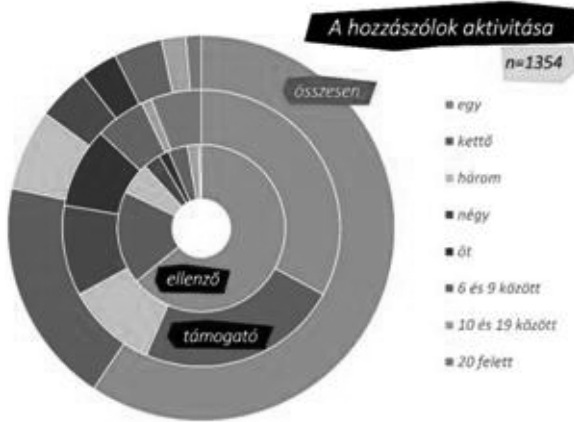

1. ábra. A hozzászólások és hozzászólók eloszlása a darabot támogatók és ellenzők között

arány magasabb volt. A támogatók harmada szólt hozzá egyszer, közel negyedük kétszer és 11-11 százaléuk három vagy négy alkalommal (2. ábra).

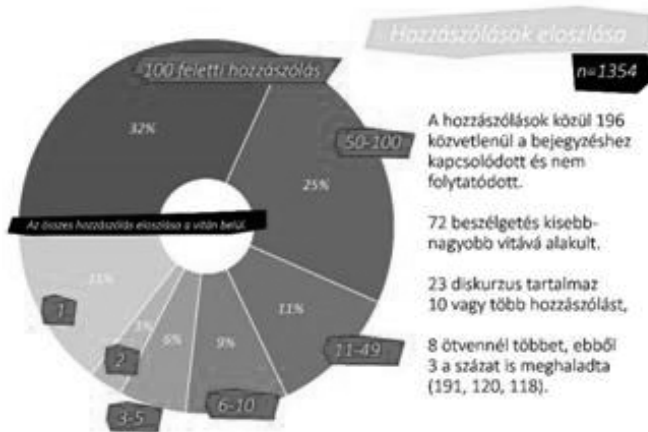
Volt azonban mindkét oldalon néhány felhasználó, akik igen aktívnak bizonyultak. A továbbiakban főként róluk lesz szó. Ez a néhány százaléknyi hozzászóló tartotta működésben a vitát, mely 196 közvetlenül a bejegyzéshez kapcsolódó hozzászólásból, és 72 abból kibontakozó rövidebb-hosszabb diskurzusból állt. Ezek közül 23 tartalmazott 10 vagy több hozzászólást, 8 ötvennél többet, amelyek közül 3 a százat is meghaladta (3. ábra). Utóbbi nyolc vitából mindössze kettő foglalt állást az előadás ellen, a többi, így a leghosszabbak különösen, az alkotói szabadság mellett pozícionálták magukat, vagy arra figyelmeztettek, hogy az előadás megtekintése nélkül nem szabad véleményt formálni.

A legtöbb hozzászólást kiváltó vita (191 elem) a következő felütéssel indult: „Kedves Pécsi Nemzeti Színház! Köszönöm a korrekt tájékoztatást. Így senkit nem ér majd csalódás és mindenki eldöntheti, hogy megnézi-e a darabot, vagy sem. Aki

2. ábra. A hozzászólók aktivitásának eloszlása

pedig nem tekinti meg, az nyilván nem is pocskondiázza, hiszen nem tudja, hogy voltaképpen mit is kritizál. Láthatlanban.”

3. ábra. Az összes hozzászólás eloszlása a vitán belül.

A második leghosszabb vita (120 elem) első bejegyzése ez volt: „A kedves hozzászólók vajon színházkedvelőnek vallják magukat? Ha nem kíváncsiak semmiféle újításra, kísérletezésre vagy bármire, ami eltér a megszokottól, akkor nem kell megnézni az előadást. Mi értelme van mocskolódni.”

A fentihez hasonló terjedelmű (118 elem) volt a következő felütéssel induló diskurzus: „Mint pedagógus, nagyon köszönöm a színház intő figyelmeztetését, bár nem tudom eldönteni, hogy ezt reklámnak vagy az ellenkezőjének szánták-e. Az ún. »tananyagot« én is meg tudom tanítani, ezért mindig örömmel veszem, ha egy előadás meg tudja mutatni, hogy a színház nem az irodalom (de főleg nem a tananyag) szolgálai másolása. Sajnálom, hogy a kedves hozzászólók anélkül nyilvánítanak véleményt, hogy látták volna a rendezést. Én biztos megnézem, üdv.”

A három idézett hozzászólásban közös, hogy megszólították a többi hozzászólót, és utaltak a színház általuk fontosnak gondolt társadalmi szerepére – vagy a Pécsi Nemzeti Színház felelősségére a kérdésben. Nem érték el a száz elemet azok a hozzászólások, melyek a fentieknél provokatívabb módon foglaltak állást Vilmos Noémi rendezése mellett. Például 33-an reagáltak a következő bejegyzés-

re: „A színlapon meg volt jelölve, hogy ez nem az eredeti dráma. Különben is miért tombolt a közönség majd 20 percen keresztül. A Nemzeti Színház ezen nyilatkozata mélységesen felháborít. Az igazgató játszott benne, ezt a karikás nyilatkozatot a bemutató előtt is megtehették volna. A privát véleményem pedig az, hogy ez egy ocssjka dráma. Nem véletlenül próbálták többen átigazítani.”

A darabot bíráló két legtöbb kommentet generáló bejegyzés szintén a Pécsi Nemzeti Színház felelősségét firtatja, azonban más tekintetben igen eltérő hangvételűek voltak: „Honnan veszi a bátorságot akárki és bárki, bogy átír, beleír, újraértelmez klasszikusokat?! Az is bűnös, nem hibás (!), aki erre engedélyt ad!!” (82 elem), illetve „SZÉGYEN ÆS GYALÁZAT!!!” (54 elem).

Talán a példák alapján is érzékelhető, hogy milyen fontos szerepet játszott ebben a fragmentált diskurzusban a sértettség. A szövegeket olvasva azt is láthatjuk, hogy sokan sértőnek találták, ha a másik fél racionális keretek közé próbálta terelni a vitát, és tényekkel igyekezett alátámasztani a mondandóját. A tudás és a műveltség hangsúlyozását a másik lenézésének tekintették. Talán a legszembetűnőbb példája ennek a helyesírás kérdése volt, vagyis, hogy miként kell helyesen írni a színmű címét.

A helyesírás kérdése azért válhatott központi kérdéssé, mert az előadás bírálóinak visszatérő érve volt, hogy az alkotók a pécsi bemutatón eltértek a Katona József által írt szövegtől. A támogatók ugyanakkor azzal érveltek, hogy ebben az esetben a szövegűségnek a címre is ki kell terjednie. A diskurzusban 114-szer szerepelt kis betűvel a *bán* szó, 55 alkalommal nagy betűvel írták, további 7 alkalommal a cím csak nagybetűvel írva olvasható.

A vita dinamikáját ugyanakkor nem csak a személyeskedőnek tűnő hozzászólások befolyásolták, hiszen ilyenből igen sok volt. Fontos szempontnak számított, hogy a vitaindító partner volt-e a további vitakozásban. Amikor igen, akkor a vita – a párbeszédnek alapján – hajnalig nyúlt, sőt másnap estig folytatódott. A négy legaktívabb hozzászóló a darab mellett foglalt állást (72, 43, 34 és 24 hozzászólással). Összesen 81 olyan személy volt, aki 4 vagy annál több alkalommal írt, kétharmaduk bírálta Vilmos Noémi rendezését.

A trollok szerepe a vitában

■ A rendezést támogató 28 legaktívabb támogató minden esetben valósnak tűnő profillal posztolt. Lehet például látni a munkahelyüket és a fényképeiket: volt köztük színész, újságíró, drámatanár, egyetemi hallgató és manikűrös is. Az előadás bírálói oldala már nem ennyire transzparens: az 53 fő közül 19 egyértelműen trollnak tűnik, további 7 esetben a felhasználói oldal alapján nem lehet pontosan megállapítani a hozzászóló személyét, mert túl kevés információ látszik. Trollnak azokat a felhasználókat tekintem, akiknek nem volt az oldalukon személyes adat vagy fénykép, a megosztásaik pedig kizárólag egyforma politikai üzenetekből álltak.

A trollok által írt 148 bejegyzés elemzése alapján úgy látom, hogy többféle funkciót töltöttek be, melyek összhangban vannak a korábbi tudományos megfigyelésekkel. Hardaker egy évtizeddel ezelőtt úgy látta, hogy a trollkodásnak négy jellegzetes megnyilvánulási formája van: 1) a fő motivációt elrejtő megtévesztés; 2) a konfliktusok létrehozása és a beszélgetőtársak felbosszantása; 3) a bomlasztás, azaz az interakció megzavarása; 4) a lelepleződés.¹⁶ Maticsek és szerzőtársai szerint a trollok látszólag őszinte kísérletet tesznek beszélgetések kezdeményezésére, de valójában sokszor csak a csoport idejét vesztegetik, és céljuk a provokálás. A troll épp azért veszélyes, mert az igazi szándéka sokáig rejtve marad.¹⁷ A Facebook esetében azonban egy troll viszonylag egyszerűen leleplezhető, hiszen egyetlen kattintással láthatóvá válik a nyilvános oldala, ahol a legtöbben ugyan megpróbálnak felépíteni egy valós karaktert, de ez sok esetben sikertelen. A trollokat könnyen elámulja a magánéleti posztok hiánya vagy szegényessége és az

üzenőfalukon megjelenő politikai üzenetek dominanciája. A *Bánk bán* hozzászólói között többeknek az oldalán kizárólag politikai-ideológiai tartalmú és/vagy látványú bejegyzések voltak. Ebben az esetben a trollt már a vitába kapcsolódáskor sem érdekelte a lelepleződés, azaz szó sincs megtévesztésről. Sokkal inkább az adott társadalmi diskurzusban – jelen esetben a kultúrharcban – elfoglalt pozíciók nyilvánossá tétele volt fontos a számukra. A darab támogatói sokkal transzparenssebben törekedtek ugyanerre.

Az általam beazonosított 19 troll közül tízen próbálták meg vitát generálni, de ezek viszonylag rövid életűnek bizonyultak. Ugyanakkor hamar megjelentek azoknál a bejegyzéseknél, ahol a támogatói oldal aktívnak bizonyult. Ebben az esetben ők is nagy elszántsággal kapcsolódtak be a vitába. Ám igazából a vita tematizálásában játszott központi szerepük miatt válhattak a diskurzusok főszereplőivé. Témáikat és érveiket a Varga-Bíró által írt blogbejegyzésből merítették. Nem mindenki mondta ugyanazt, bár arra volt több példa is, hogy egy-egy troll többször másolta be ugyanazt a szöveget. Az alábbi példákon keresztül szeretném érzékeltetni, hogy az egyes trollok esetében mely témák voltak a hangsúlyosak:

Emil (14 bejegyzés): Alföldi Róbert és melegek térnyerése, nem szabad átírni a nagy műveket.

Balázs (13 bejegyzés): a meleglobbi, ne állami pénzen csináljanak színházat, Sárosdi Lilla pornográf viselkedése a színpadon.

Lóránd (13 bejegyzés): zsidózás, az SZFE egy libernyák drogfüszek.

Erika (6 bejegyzés): nem szabadna ezt finanszírozni, az SZFE átalakítása időszzerű volt, az eredeti mű sérthetetlen.

A többiek esetében a témák hasonlóak voltak, de arra is látunk példát, hogy egy-egy kérdés beemelése sikertelennek bizonyult. Egyikük például több hozzászólásában a vállaltan meleg Nádasdy Ádám szerepét firtatta, de ez visszhangtalan maradt. A többi téma erőltetése viszont alkalmas volt arra, hogy sokan egy-két hozzászólás erejéig megismételjék a trollok által ismételt témákat. Nem arról van szó, hogy nélkülük ne alakult volna ki vita, és a többi hozzászóló nem tudott volna változatos érvekkel előállni a darab ellen vagy mellette. Abban azonban kétségkívül fontos szerepük volt, hogy egyfajta katalizátorként provokálták a legaktívabb támogatókat, és napirenden tartották az ellenzők számára fontos érveket.

A két oldal által használt évrendszer

■ Végezetül röviden azt szeretném bemutatni, hogy milyen érvek álltak egymással szemben a pécsi *Bánk bán* előadásról folytatott online vitában. A diskurzus két oldala közti törésvonal még abban az esetben sem tekinthető esztétikai természetűnek, ha első olvasatban annak is tűnik. A hozzászólásokban egyértelműen a politikai diskurzus két pólusa tükröződik vissza. A Vilmos Noémi rendezését támadók öndefiníciója szerint ők a nemzeti, keresztény oldal képviselői, ugyanakkor ez a csoport sem teljesen homogén. Kétségtelen összetartó erőnek tűnik a hagyományos értékek elvesztése, illetve a nemzet felbomlása miatti aggodalom, voltaképpen az individualizmussal szembeni félelmek tükröződnek a hozzászólásokban.¹⁸

A támogatói csoportot elsősorban a rendezés ellenfelei határozták körbe: *liberálisok* vagy *libernyákok*, akik rá akarják erőltetni a kultúrájukat másokra, egyúttal a meleg, LMBTQ mozgalmak támogatói. De a szövegben találunk példát az antiszemizmusra is, például többször előkerül az elfajzott kifejezés, vagy „véltőleg egy vérből valók az idegen torzítók és pocskondiázók”. A másik oldal, azaz a támogatók erőtlennül próbáltak olyan kifejezéseket beemelni a vitába, mint például a *netálib*. A támogatói oldal öndefiníciója szerint ők azok, akik hisznek a progresszivitásban, a kísérletezésben és az alkotói szabadságban.

A politikai meggyőződés mellett kevésbé volt hangsúlyos, de érvényes törésvonalnak tűnik a két tábor közti generációs ellentét. Az alkotókkal szemben felho-

zott érvek egyik része nyilván az SZFE-s hallgatói státuszukra vonatkozott, de emellett arra is többször utaltak, hogy túl fiatalok, semmit sem tettek még le az asztalra. Ugyanakkor nem volt példa arra, hogy a rendezőt és a dramaturgot amitt tartották volna alkalmatlannak a feladatra, mert nők.

A két oldal által hangoztatott érvek az alábbi táblázatban foglalhatók össze:

Az előadás bírálói	Az előadás védelmezői
A fiatalokat meg kell védeni a trágár beszédtől.	A fiatalok nem a színházban tanulnak meg káromkodni.
Színház szent hely, a színpadra nem való a trágárság.	A trágárság része a nyelvnek és a kultúrának.
A mű, kivált ha a nemzeti kultúra ikonikus darabja, szent és sérthetetlen.	A színház feladata, hogy a korhoz szóljon, és lefordítsa a műveket.
A <i>Bánk bán</i> átírása eleve egy provokáció a nemzeti oldal ellen.	Az eredeti szöveg élvezhetetlen a ma emberének, ezért fontos a kortárs feldolgozás.
Ne használják az eredeti mű címét, mert megtévesztő, és megsérti a szerzőt. Ez így hamisítás.	A színlapon ott van minden információ, így nem félrevezető a cím; tisztelni kell az alkotói szabadságot.
Aki nem tiszteli a nagy műveket, az ne a nemzet pénzén élősködjön.	A kultúra nem sajátítható ki politikai ideológiák mentén.
A PNSZ sajtóközleménye elég indok a negatív véleményre, hiszen benne szerepel, hogy ez egy SZFE-s lány rendezése.	Ne mondjon véleményt, aki nem látta a darabot.
Tipikus értelmiségi-liberális stratégia a műveltséggel való kérkedés, a nemzeti oldal lenézése, a vidéki emberek semmibe vétele.	Ne mondjon véleményt, aki nem tud helyesen írni (pl.: nagy betűvel írja a „bán”-t), illetve nem elég művelt.
Csak a haveroknak tetszett, csináljanak ilyet saját pénzből.	A bemutató siker volt, a közönségnek tetszett, és ez a lényeg.
Az SZFE egy liberális („libernyák”) fertő, amit már ideje volt megtisztítani.	
A darab voltaképp a meleg, LGBTQ lobbi műve, legalábbis egyenes következménye Alföldi Róbert ténykedésének.	

Összegzés

■ A pécsi *Bánk bán* előadás körül kirobbant vita a jelenkori kultúrharc ismerete nélkül kevéssé értelmezhető. Annak egy rövid, gyors lefolyású és mára talán már elfeledett epizódjáról van szó. Ennek ellenére fontos az ehhez hasonló közösségi-média-aktivitások vizsgálata, mert sokat elárulnak a társadalom különféle szereplőinek meggyőződéseiről, véleményéről. Az elemzés során az is felfejthető, hogy a hozzászólásokban megjelenő hitek honnan származnak, milyen utat járnak be, és a média különféle platformjai milyen szerepet játszanak ebben a folyamatban.

Ha pozitívumot keresünk, akkor a pécsi *Bánk bán* előadás körül kirobbant vita alkalmat teremtett arra, hogy a politikai-ideológiai oldalak képviselői szóba álljanak egymással. Kérdéses ugyanakkor, hogy megértették-e a másik, sok esetben fontos és lényeges érvelési szempontjait. Például az alkotói szabadság mellett kardoskodók felismerték-e, hogy a másik oldal érvrendszere mögött az individualizá-

ciótól való félelmek húzódnak meg? Vagy a másik oldalon a színház kultúraközvetítő szerepe mellett érvelők belátták-e, hogy a magaskultúra interpretálása sokféleképpen történhet?

Végezetül fontosnak tartom megjegyezni, hogy a vitában az alkotók és a Pécsi Nemzeti Színház művészei nem vettek részt. A színház vezetése részéről senki sem szólt hozzá, és senki sem cáfolta meg a valótlan állításokat. A pécsi közélet néhány szereplője írt ugyan hozzászólást, de ők nem a városi kultúrpolitika aktorai voltak.

■ JEGYZETEK

1. Roger Silverstone: *Médiaerkölcs – A médiapolisz felemelkedése*. Napvilág Kiadó., Bp., 2010. 61.
2. Uo.
3. John Hartley. *Popular Reality*. Arnold, London, 1996.
4. Bene Márton – Somodi Dániel: „*Mintha lenne saját médiánk...*”. *A kis pártok és a közösségi média*. Médiakutató 2018. nyár 7–20.
5. Polyák Gábor – Szávai Petra – Urbán Ágnes: *A politikai tájékozódás mintázatai*. Médiakutató 2019. nyár 63–80.
6. 2020. évi CIX törvény a koronavírus-világjárvány második hulláma elleni védekezésről.
7. A kamaraszínpadon augusztus 20-án mutatták be a *László király visszatér!* című ifjúsági előadást, ezt követte a *Csókos asszony* című operett premierje a nagyszínpadon, majd a XIV. Pécsi Nemzetközi Táncfalókereteken belül a *Piroska és farkas* című mesebalett-bemutató. Mindhárom előadás a helyi és országos médiában visszhangtalan maradt, ellentétben a Bánk bánnal.
8. Kiss Balázs: *Kettős Ressentiment. A kultúrharc Magyarországon, 2018-2020*. ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont. Kézirat.
9. Kristóf Luca: *Az elitcsere korlátai. Kultúrpolitika és reputáció a magyar színházi mezőben*. Szociológiai Szemle 2018. 28. 1. 33–59.
10. Bordács Bálint: *Gothár Péter szexuális zaklatási botránya: a Katona vezetése nem az áldozatokat, hanem a színházat védi*. origo.hu 2019.12.03. URL: <<https://www.origo.hu/itthon/20191202-fodorhorvath-zsofia-a-katona-jozsef-szinhaz-koruli-szexuális-zaklatási-ügyrol.html>> [utolsó letöltés: 2021. 08. 31.]
11. szerző nélkül: Az SZFE egyetemfoglalás története. *szabadeuropa.hu* URL: <<https://www.szabadeuropa.hu/a/szfe-egyetemfoglalás-vidnyanszky/30892802.html>> [utolsó letöltés: 2021. 08. 31.]
12. Babos Attila: *PNSZ: Megvan a minisztériumi szerződés – A városi támogatás nem csökken, de a 160 milliós tao-pótlót pótolni kellene*. szabadpecs.hu 2020. 08. 13. URL: <<https://szabadpecs.hu/2020/08/pnsz-megvan-a-minisztériumi-szerződés-a-variós-támogatás-nem-csökken-de-a-160-millióst-pótlót-pótolni-kellene/>> [utolsó letöltés: 2021. 08. 31.]
13. Vilmos Noémi: *Elbukott a gerinc, a kulturáltság, az intellektus*. szinhaz.online 2020. 08. 31. URL: <<https://szinhaz.online/vilmos-noemi-rendezo-hallgato-beszede/>> [utolsó letöltés: 2021. 08. 31.]
14. *Pécsi Nemzeti Színház közleménye a Bánk bán című előadásról*. A színház facebook oldala. URL: <<https://www.facebook.com/pecsinemzeti/posts/37032734796968843>> [utolsó letöltés: 2021. 08. 31.]
15. Varga-Bíró Tamás: *Perverz Bán Pécssett*. pestisracok.hu 2020. 09. 30. URL: <<https://vbt.pestisracok.hu/2020/09/30/perverz-bank-pecsett/>> [utolsó letöltés: 2021. 08. 31.]
16. Claire Hardaker: *Trolling in asynchronous computer-mediated communication: From user discussions to academic definitions*. Journal of Politeness Research 2010. 6. 215–242.
17. Maticsek Flóra – Neulinger Ágnes – Gáti Mirkó: *Trollok jelentősége az online közösségek életében*. JEL-KÉP 2019. 35–52.
18. Ulrich Beck – Elisabeth Beck-Gernsheim: *Individualization*. Sage, London, 2002.